

Maria Lassila-Merisalo

”Uteliaille toimittajille pettymystä ei näytetä” Kaunokirjallisen journalismin poetiikkaa aikakauslehtireportaasissa

Poliisien musta rintama vetää henkeä. Sisäänhengityksessä se paisuu suuremmaksi. Pamput hakkaavat kilpiin, ja jostain kypärän suojasta purkautuu raskas huuto. Rytmii on tiheä, metronomin tarkka.

”They are coming!” Puolalaispojan silmissä on villi pelko. Hän nytkyy edestakaisin paikallaan. Poliisien ketju ulottuu Prahan keskustan puistokadun reunasta reunaan, olkapää olkapäätä vasten. Yksi mielenosoittajista heittää puistonpenkin palavien roskisten päälle. Hakkaava ääni voimistuu. Hetkeksi kaikki peittyä tummaan, lihavaan savupatsaaseen.

On kuin olisi sittenkin yllätys, kun mellakkapoliisi lähtee liikkeelle kohti tuhansien mielenosoittajien sekasortoista joukkoa. Darth Vaderin näköiset olennot etenevät juoksumarssia. Pojan nytkyminen laukeaa, mutta kestää hetken, ennen kuin jalat toimivat. Sitten hän juoksee pois päin kuin sähköjänis ja vetää mukaansa ihmisiä molemmilta puoliltaan. Vain muutamat jäävät seisomaan katseet sameina ja levittävät kätensä. ”Don’t run”, he huutavat, mutta pelko on vahvempi.

Katson poliiseja ja otan pari epävarmaa hölkkääskelta pois päin, mutta pian juoksen niin lujaa kuin jaksan. Tainnutuskranaatit räjähtävät korvissa. Kyynelekaasu kirvelee vuotavia silmiä. Laitoin aamulla ripsiväriäkin, idiootti! Sumun läpi näen, että kuvaaja juoksee jo kaukana edellä. Enhän ole ihan viimeisten joukossa?

Näin alkaa *Image*-lehdessä vuonna 2000 julkaistu juttu ”Myrskyn silmässä” (Lähteenmäki 2000b).¹ Lehden kannessa juttu nimetään raportiksi. Teksti täyttää hyvin myös reportaasin tunnusmerkkejä, ja paikoitellen ilmaisu lähestyy pohdiskelevaa, esseististä tyyliä. Journalistisia juttutyyppejä onkin käytännössä hyvin vaikeaa, ellei mahdollonta tehdä. Lajityypit vaihtelevat paitsi lehtien välillä, myös yhden lehden sisällä. Esimerkiksi sanomalehden urheilusivujen uutinen sallii värikkäämpää ilmaisua ja kantaottavampaa kerrontaa kuin kotimaan uutissivu (ks. esim. Grunwald 2005, 77; Reunanen 2003, 103). Oli juttu sitten reportaasi, raportti tai joku muu, on selvää, että ”Myrskyn silmässä” -tekstiin eivät päde faktajournalismin tyypillisimmän tuotteen, uutisen, säännöt ja periaatteet. Edellä esitetty otekin muistuttaa ilmaisultaan enemmän fiktiolle kuin faktalle ominaista esittämistä. Norman Mailerin tuotannosta väitellyt kirjallisuudentutkija Markku Lehtimäki (2005) erottaa ei-fiktion omaksi lajikseen fiktin ja fiktion ohella, mutta hänen tutkimusaineistonaan ovat amerikkalaiset romaanit. Voiko mielenosoituksesta kertovaa 18 000 merkkiä pitkää suomalaista aikakauslehtijuttua rinnastaa esimerkiksi mielenosoituksesta kertovaan ei-fiktiivisen kirjoittamisen klassikkoteokseen *Yön armeijat* (Mailer 1968)?

Tarkastelen tässä artikkelissa ”Myrskyn silmässä” -lehtijutussa käytettyjä esitystekniikoita ja puheen esittämisen tapoja sekä niiden kautta rakentuvaa toimittajan paikkaa tekstissä. Tarkoitukseni on vertailla, miten tutkimuskohteena oleva juttu asemoituu yhtäältä suhteessa laajemmin ei-fiktioon ja sen sisällä kaunokirjallisen journalismin lajityyppiin² ja toisaalta perinteiseen uutisjournalismiin. Valitsemani metodit edustavat sekä kirjallisuustieteellistä tutkimusta että sen sovellutuksia journalismin tutkimuksessa. Tarkastelen tutkimuskohdettani kolmesta eri suunnasta. Ensin jaan jutussa esiintyvät henkilöt puhujiin ja puheen aiheena oleviin toimijoihin. Seuraavaksi tarkastelen tekstin diegeettisiä ja mimeettisiä piirteitä ja niiden funktioita. Diegeettisillä ja mimeettisillä piirteillä käsitetään tässä etäisyyttä, jonka kertoja ottaa lähteeseensä; diegeettinen eli tiivistävä puhe etäännyttää kertojaa lähteestä, kun taas mimeettinen eli dokumentoiva puhe lähentää kertojaa lähteeseen (Grunwald 2005, 66; ks. myös Genette 1980, 163). Kolmanneksi etsin tutkimuskohteena olevasta tekstistä erilaisia puheen esittämisen muotoja. Näiden lähestymistapojen avulla pyrin kartoittamaan ”Myrskyn silmässä” -jutun sijaintia kerronnan kentällä ja selvittämään, millaisen sisäislukijan paikan tällainen faktan ja fiktion rajamaastoon sijoittuva teksti tarjoaa.

Lehden sisällysluettelossa juttu esitellään sanomalla, että Miira Lähteenmäki *väistelee polttopulloja Prahassa ja pohtii kansalaisaktivismin buumia*. Teksti kertoo Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston kokousta vastaan järjestetystä mielenosoituksesta. Toimittaja Miira Lähteenmäki osallistuu valokuvaajan³ kanssa mielenosoitukseen ja raportoi tapahtumista minämuodossa, joskin ensimmäisessä persoonassa taivutettuja pronomineja ja verbejä käytetään tekstissä kaikkiaan melko vähän. Tekstistä voi erottaa lukuisan määrän erilaisia lähteitä. Osa raportoiduista asioista on jäljitettävissä hyvin puhujaansa, kuten seuraava suora esitys:

Ennen aktivisteja kokoukset eivät saaneet oikein minkäänlaista julkisuutta. ”Yritimme houkutellessa paikalle suomalaista kirjeenvaihtajaa, muttei hänkään sitten tullut”, muistelee johtaja Seija Kinni ulkoministeriön kehitysyhteistyöosastolta.

Tekstissä on myös paljon informaatiota, jonka hankkimistapa jää epäselväksi.

Namesti Mirulla, kirkon pihassa, levitellään banderolleja, soitetaan teknoa ja huudetaan iskulauseita. Aamu on kolea, ja aukiolla on vähemmän väkeä kuin odotettiin, mutta uteliaille toimittajille pettymystä ei näytetä.

Toimittaja puhuu toimittajista monikon kolmannessa persoonassa. Koska hän on itsekin toimittaja, hän tekee jollakin perusteella eron itsensä ja muiden toimittajien välille. Miten hän muuten pystyisi näkemään pettymyksen, jota *uteliaille toimittajille ei näytetä*? Mikä on ”Myrskyn silmässä” -jutun toimittajan rooli osana tapahtumia, joista hän raportoi? Mikä on hänen asemansa kaoottisten tapahtumien keskellä?

Faktan ja fiktion rajamailla

Suomalaiset tiedotustutkijat alkoivat omaksua kerronnan tutkimuksen käsitteistöä kirjallisuustieteellisestä narratologiasta uutisjournalismin tutkimukseen 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Käsitteiden siirtäminen ei sujunut aivan kitkattomasti. Veikko Pietilä (1995a/1988) sovelsi ensimmäisten joukossa Pekka Tammen (1992/1983, 23) fiktion tutkimukseen rakentamaa Boothin-Chatmanin mallia uutisen kerrontarakenteen analysointiin. Seija Ridell (1990, 66–72; 1992, 47) esitti narratologian rajojen avartamista ja ehdotti esimerkiksi sisäistekijän käsitteen omaksumista journalismin tutkimukseen genren käsitteen kautta. Tammi suhtautui ajatuksiin torjuvasti, ja Ridellin ja Tammen julkinen debatti jatkui kärjekkäänä useiden vuosien ajan.⁴

Väittelyn käsitteäkseni viimeiseksi jääneessä puheenvuorossa Pekka Tammi (1995) teki ”kaksi metakriittistä huomiota narratologian soveltamisesta journalistisiin teksteihin” ja totesi, että rajan vetäminen faktan ja fiktion väliin on välttämätöntä. Rajanteon apuvälineeksi Tammi ehdotti näkökulman käsitettä. Vaikka journalistisessa (uutis)tekstissä olisikin esimerkiksi vapaaksi epäsuoraksi esitykseksi tulkittavissa olevia rakenteita, tekstin tiedonvälityksellinen luonne Tammen mielestä edellyttää, että uutistoimittaja säilyttää silti erillisen aseman uutisen henkilöihin nähden: että välitön konteksti osoittaa henkilöagenttien näkökulmasta esitetyt väitteet heidän omikseen. Faktatekstissä siis näkökulman tarkoituksena on nimenomaan osoittaa viime kädessä varmasti se, mihin lähteeseen tieto perustuu, koska se on tiedonvälityksen uskottavuuden – vaikkei välttämättä totuudenmukaisuuden – edellytys. Sen sijaan fiktiossa Tammen mukaan näkökulman päämääränä näytti usein olevan lukijan epävarmuuden maksimointi. (Emt. 377.)

Suurimpana ongelmana tuossa menneessä väittelyssä pidän sitä, että vastakkainasettelun kohteiksi joutuivat useimmiten faktan ja fiktion lajityypillisimmät edustajat uutinen ja romaani. Hedelmällisempää maaperää faktan ja fiktion erojen tutkimiselle ovat nähdäkseni tekstit, jotka sijoittuvat raja-alueelle. Tutkimuskohteena oleva ”Myrskyn silmässä” -tekstikään ei, toisin kuin perinteinen uutinen, edes pyri olemaan koherentti, varma tiedonvälittäjä. Se lainaa rohkeasti kerrontatekniikoita fiktion kentältä, ja seuraukset ovat paitsi esteettisiä, väistämättä myös eettisiä, sillä ei-fiktiivinen teksti esittää aina väitteitä aktuaalisen maailman tilasta. Tätä ei voi jättää huomiotta ei-fiktion tutkimuksessa. Ei-fiktiota voidaankin pitää faktan ja fiktion välissä olevana kolmantena lajina, jota ei voida selittää nojaamalla perinteiseen fiktiivisen tai faktuaalisen kerronnan kriteeristöön (Lehtimäki 2005, 50).

Yksi edellä kuvatun väittelyn kiistakapuloista oli tekijän ja kertojan identtisyys/erillisuus, asia josta ei edelleenkään vallitse yksimielisyyttä. Fiktiossa kertoja erotetaan todellisesta tekijästä, mutta faktatekstissä kirjallisuustieteilijöiden näkökulmasta yleensä tekijä ja kertoja ovat yksi ja sama (ks. esim. Tammi 1992, 11; Lehtimäki 2007,

249), kun taas narratologiaa soveltaneet journalismin tutkijat ovat erottaneet tekijän ja kertojan toisistaan myös faktatekstissä (ks. esim. Pietilä 1995a, 48; Reunanen 2003, 165). Vaikka suomalaisestakin journalismista löytyy myös varsin moniselitteisiä kerontaratkaisuja (ks. esim. Lassila-Merisalo 2005, 38), käsitykseni on silti, että ei-fiktivisestä tekstistä puhuttaessa tekijän ja kertojan identtisyyttä on turvallista pitää eräänlaisena nyrkkisääntönä.⁵ Luonteva nimitys ei-fiktion kertojasta puhuttaessa on tällöin tekijä-kertoja (*author-narrator*; Lehtimäki 2005, 102), mutta minä käytän sen sijasta lehtijuttuihin nähdäkseni paremmin sopivaa termiä toimittaja-kertoja, joka siis tässä tapauksessa viittaa paikan päällä Prahassa tapahtumat kokeneeseen ja ne myöhemmin kirjalliseen asuun muotoilleeseen ja lopullisessa tekstissä yhtenä toimijana esiintyvään Miira Lähteenmäkeen.

Puhuvat ja puheen aiheena olevat toimijat

”Myrskyn silmässä” -jutussa on runsaasti erilaisia ääniä ja informaatiolähteitä. Niiden erottelemiseen ja ryhmittelyyn haen apua Pentti Raittilalta ja Tommi Kutilaiselta (2000, 58), jotka ovat nimenneet kolme tapaa, joilla toimijat voivat päästä esiin lehtijutuissa. He pyrkivät selvittämään, ketkä ja mitkä instituutiot saavat äänensä kuuluviin julkisuudessa ja miten media näillä valinnoilla tietoisesti tai tiedostamatta suosii tai hylkii näitä osapuolia. Jako on tehty lähinnä uutisjuttujen ja uutiselle sukua olevien lajityyppien tutkimiseen. Uutisen sukulaisten joukossa Raittila ja Kutilainen mainitsevat reportaasin, joten jaon pitäisi periaatteessa soveltua myös ”Myrskyn silmässä” -juttuun. Uutisjutun toimijat jaetaan ensin kahtia 1) puhuviin toimijoihin ja 2) puheena oleviin toimijoihin. Puhuvien toimijoiden eli varsinaisten puhujien puhetta esitetään suorana esityksenä tai toimittajan referoimana. Puheena olevat toimijat jaetaan edelleen kahtia 1) toissijaisiin puhujiin, jotka ovat ennen muuta puheen aiheena, mutta saattavat saada erilaisten välitysten kautta ääntään kuuluviin (puhetta esim. esitetään referoiden tai upotetaan varsinaisten puhujien puheen sisään; kosketus lukijan ja toimijan välillä ei ole samalla tavalla suora ja välitön kuin puhuvien toimijoiden kohdalla) ja 2) kohteisiin, jotka ovat pelkästään puheen aiheena. Jako on karkea, ja se onkin tarkoitettu sisälönerittelyn tekemiseen, ei yhden jutun lähilukuun. Toisaalta, jos ”Myrskyn silmässä” olisi osa suurta juttuotosta, se täytyisi kyetä erittelemään jaon mukaisesti.

Nimettyjä ensisijaisia puhujia ei tutkittavassa jutussa ole kuin kaksi: ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston johtaja Seija Kinni ja Vlasta, 21-vuotias prahalainen teologianopiskelija, joka identifioidaan ainoastaan etunimellä. Koko nimellä mainitaan valtiovarainministeri Sauli Niinistö, joka *hymyilee ja yrittää sanoa jotakin, mutta nuori turvamies kiskaisee hänet pois*. Hänen puhettaan ei siis välitetä.

Nimeämättömiä ensisijaisia puhujia sen sijaan on runsaasti: puolalaispoika, saksalainen kommandopipopunkkari, suomalainen nuorukainen, tsekkityttö, pitkä mohikaa-

nipäinen poika, lettipäinen tyttö, brittitoimittaja. Kukin esiintyy jutussa hyvin lyhyesti, yleensä yhden repliikin verran. Lisäksi useissa kohdissa esitetään monen ihmisen yhtäaikaista puhetta, huutoa tai laulua, joko lainausmerkkien kera:

Suomalaiset katsovat hämmentyneinä, kun baskiryhmä pui nyrkkejään ja vannoo, että väärä valta kaatuu vain dynamiitilla ja käy tv-kuvaajien päälle huutaen ”televisión, manipulación”.

tai ilman lainausmerkkejä:

Sauli-kulta, Sauli-kulta herää jo, herää jo, velat anteeks anna, velat anteeks anna... Kuutisenkymmentä suomalaisnuorta tanssii, rummuttaa ja viheltää värikkäisiin muovipilleihin.

Toissijaiseksi puhujaksi voidaan katsoa ennen muuta ihmisryhmä, johon viitataan sanoilla ”tsekkiläiset järjestäjät”. He esiintyvät jutun keskivaiheilla useaan otteeseen. Edellä mainitun Vlastan annetaan ymmärtää kuuluvan heihin, samoin kuin sen nimeämättömän lähteen, joka on esittänyt siteeratun puheen keskellä tekstiä:

Jaossa on myös lappuja, joissa kehoitetaan kirjoittamaan lakipalvelun puhelinnumerot tussilla käsivarteen. ”Putkassa sinut riisutaan alasti ja viedään kaikki tavarat. Numero säilyy vain iholla.” Useimmat tekevät työtä käskettyä, tsekkipoliisista liikkuu kauhutarinoita.

Pelkästään puheen aiheena olevina toimijoina eli kohteina jutussa erottuu yksilöimättömänä massana kokouksen järjestäjät; he, jotka ovat kongressikeskuksen sisäpuolella.

Mielenosoitusten aattoiltana, maanantaina 25. syyskuuta, kongressikeskuksen yläkerrosten ikkunoista kurkitaan melkein pettyneinä, ei vielääkään mitään. Keskukseen sisäänkäynneillä on vastassa tiukkoja hymyjä. Joka nurkan takana tarkastetaan kulkulupa, tavarat läpivalaistetaan ja tulijat kävelytetään metallinpaljastimen läpi. Kiiltävillä käytävillä on paljon kallisarvoiseksi luokiteltua väkeä: valtioiden päämiehiä, ministereitä, suurliikemiehiä ja tuhatmäärin korkeita virkamiehiä.

Kokousväestä kerrotaan passiivissa, voimakkaasti referoiden:

kokouksen yhtenä pääteemana kerrottiin olevan..., toimittajille lyötiin rumpua..., vähemmän mainostettiin kovia tavoitteita..., velkaongelmasta puhuttiin paljon, mutta uusia konkreettisia lupauksia ei annettu.

Ensisijaiseksi puhujaksi pääseminen ei ole Raittilan ja Kutilaisen mukaan itsestään selvä osoitus siitä, että puhuja saisi suosioilista julkisuutta. Voimakkaat mielipiteet sijoitetaan usein sitaatteihin, koska toimittajilta odotetaan puolueettomuutta (ns. objektiivisuuden strateginen rituaali, ks. Tuchman 1972). Kaikentasoista puhetta voidaan käyttää myös sellaisissa yhteyksissä, joissa sillä pyritään horjuttamaan lähteen asemaa (ks. Renvall & Reunanen 1998). ”Myrskyn silmässä” -tekstissä kongressijärjestäjien toimintaa

ja puhetta referoidaan tavalla, jonka voi hyvin katsoa lähteen asemaa horjuttavaksi. Viime kädessä horjuttavaksi voidaan katsoa myös raportoiminen mielenosoituksen järjestäjien toiveista ja yrityksistä, jotka osoittautuvat ilmeisen voimattomiksi.

Tsekkiläiset järjestäjät ovat painottaneet toimittajille, ettei heidän pidä keskittyä kertomaan mielenosoituksesta vaan sanomasta mielenosoituksen takana. Joka käänteessä muistutetaan myös, että protesti on väkivallaton.

Epäonnistuvien järjestelyjen kuvaaminen vie järjestäjiltä sen auktoriteetin, joka heille asemansa puolesta luontevasti voisi kuulua. Sen sijaan jutussa ei perinteiselle faktajournalismille tyypillisin tavoin edes pyritä objektiivisuuteen, joten tarvetta strategisten rituaalien käyttöön ei sinänsä ole.

Mikä merkitys on sitten jutussa olevilla ensisijaisilla puhujilla, jotka esiintyvät nimettöminä ja puhuvat vain lauseen tai kaksi? Jutuntekutilanne on epäilemättä ollut monin paikoin hyvin hektinen; kaikkien jutussa esiintyvien henkilöiden nimien kirjaaminen olisi ollut käytännössä hyvin vaikeaa ellei mahdotonta. Toisaalta jossakin vaiheessa olisi varmasti ollut aikaa pidemmän haastattelun tekemiseen esimerkiksi yhden suomalaisen mielenosoittajan kanssa, mutta edes sellaista ei ole tehty. Tämä osaltaan erottaa jutun perinteisestä uutisjournalismista, jossa haastattelu on tärkein tiedonhankintakeino. Nimeämättömät ensisijaiset lähteet ovat kiinnostava elementti: jos lähde on omasta tahdostaan nimetön, hänen on helppo mieltää olevan subjekti-asemassa (esim. arkaluontoisissa haastatteluissa, joissa lähdesuoja on tarpeen), mutta jos toimittaja-kertoja jättää lähteen nimettömäksi, ensisijaisetkin puhujat muuttuvat tietyllä tavalla kohteiksi, objekteiksi. Kummasta tässä tapauksessa on kyse? Nimetön lausunto on joka tapauksessa painoarvoltaan ja todistusvoimaltaan vähäisempi kuin nimetty, ja melko stereotyyppisesti parilla adjektiivilla kuvaillut mielenosoittajat ja kasvottomaksi jätetty kongressiväki jäävät statisteiksi.

Kukaan ulkopuolinen toimija ei siis pääse jutussa erityisasemaan, mutta kuten toimittaja-kertoja itse toteaa, *on jo voitto mielenosoittajille, että CNN:n veteraanitoimittaja Rodgers on ulkona mielenosoittajien puolella eikä sisällä kongressiväen seurassa*. Vai onko sittenkään? Millaisen näkökulman Rodgers valitsi televisiojuttuunsa ja kenen etua se lopulta palveli? Myöhemmin jutussa kerrotaan, että *amerikkalainen CNN raportoi donit-sikaupan ikkunaiskusta varsin pilkallisesti: jos kommunismi kaatui ikkunoita rikkomatta, kapitalismin kaataminen ei käy yhtä sujuvasti*. Entä onko toimittaja-kertojan läsnäolo voitto mielenosoittajille? Hänkin raportoi tapahtumista valtaosin ulkoa, mielenosoituksen keskeltä – mutta tarkastelee kaikkea ympärillä näkemäänsä kriittisesti.

Seison vähän syrjemmällä, kun olkaani koputtaa hyvin nuori brittityttö ja pyytää ottamaan valokuvan itsestään. Hän vetää arabihuivin suunsa eteen, nostaa nyrkin pystyyn ja katsoo ujusti kameraan. Tajuaakohan hän miltä näyttää?

Raittilan ja Kutilaisen toimijoiden jako paljastaakin tämän jutun kohdalla oikeastaan enemmän toimittaja-kertojan omasta roolista kuin toimijoiden keskinäisestä asemasta. Muihin verrattuna toimittaja-kertojan oma ääni nousee selvästi kuuluvimmaksi ja näkökulma määrävimmäksi. Tässä oman subjektiviteetin vahvassa ilmaisussa voi nähdä yhteyden amerikkalaisiin ei-fiktioin edustajiin (ks. esim. Lehtimäki 2007, 254; Hartsock 2000, 54–55). Vastaavasti (kriittisestä näkökulmasta katsoen) voi huomata eroja perinteiseen uutisjournalismiin. Subjektiviteetin ilmaisun sijaan uutisjournalismin yleisiä, joskin saavuttamattomia ihanteita ovat objektiivisuus ja tasapuolisuus. Toimittaja-kertojan oman tulkinnan ja näkökulman korostamisen sijaan uutisjournalismin tuontorutiineihin kuuluu vahva nojautuminen ulkopuolisiin lähteisiin (ks. esim. Mörä 1999, 92–96, 122–123). Toisaalta lähderiippuvaisuutta on monien tutkijoiden mielestä ylikorostettu (ks. emt. 151–154), ja esimerkiksi tanskalaisten sanomalehti uutisten kerronnan normeja tutkinut Ebbe Grunwald (2005) on tullut siihen tulokseen, että uutisjournalismia voidaan tarkastella ”toimituksiin tulevan uutismateriaalin uudelleen kirjoittamisena, joka on melko lailla lähteistä riippumatonta ja kommunikaatio-orientoitunutta” (emt. 77). Sovittelen seuraavaksi Grunwaldin havaintoja ”Myrskyn silmässä” -tekstiin.

Mimeettisestä diegeettiseen kerrontaan

Ebbe Grunwald (2005, 66) jakaa journalistisen esittämisen tyypit kahteen lajiin: *dokumentointiin* ja *yhteenvetoon*. Dokumentointi on pääosin mimeettistä esittämistä: raportointia ja lainaamista (lähteiden puheen dokumentointia), viittaamista (lähteiden nimeämistä) ja kuvailua (toimittajan omiin havaintoihin perustuvaa tietoa). Yhteenveto taas kattaa sellaiset esittämisen lajit kuin ilmoittamisen, tiivistämisen, kertomisen, selittämisen, väittämisen, arvioinnin ja luonnehtimisen. ”Nämä ovat tekoja joissa toimittaja – diegeettiseen tapaan – päättää lisätä etäisyyttä aiheeseensa ja menee – kertojana – tekstiinsä järjestämään informaatiota ja ilmaisemaan jutun keskeisiä kohtia.” (Emt. 66.) Lajien välinen ero konkretisoituu tarkkailtaessa aikaa: mimeettisessä kerronnassa tarinan ja tekstin aika ovat hyvin lähellä toisiaan, kun taas diegeettisessä kerronnassa tekstin aika tekee isoja harppauksia tarinan ajassa. Grunwald toteaa, että uutisten alkuosa esitetään tyypillisesti diegeettisesti ja loppuosa mimeettisesti. Uutisen peruskenteena tunnetaan eteneminen tärkeimmästä vähemmän tärkeään; tärkeimpinä faktoina esitettävät asiat kerrotaan siis tyypillisesti diegeettisesti tekstin alussa.

Grunwald on eritellyt tutkimusaineistonsa uutisjuttujen aloituksista yhdeksän erilaista kerrontatapaa. Niistä yleisin on *ilmoitus*.⁶ Siinä anonyymi kertoja jakaa uutisformaatiota ilman viittauksia lähteisiin. Toimijoiden erittelyyn verraten voidaan siis ajatella, että vielä ensisijaiseksi toimijaksi pääsyäkin voimakkaampaa voi olla esittää sanoma, jonka kertoja päättää ottaa omakseen. Seija Ridell kuvailee asiaa näin:

--painokkainta ääneen pääsemistä journalismissa saattaa olla osapuolen kannan tai näkökulman esiin saaminen toimituksellisen kertojan faktuaalistavassa diskurssissa – siis kertojan ”totuuden äänellä” esittäminä lausumina, joiden alkuperä ja intressisidonnaisuus on tekstin tasolla häivytetty. (Ridell 2005, 36.)

Tällaisessa kerrontatilanteessa toimittaja-kertoja esittää ”kaikkietävää” auktoriteettia osoittaessaan pystyvänsä poimimaan yhden näkökulman esiin ”oikeana” ja muita parempana. Uutisiin tämä ”kaikkietävältä” vaikuttava kerronta kuuluu olennaisena osana. Käytännön (uutis)journalismissa kertojan näkymättömyyden myös katsotaan usein indikoivan sanoman objektiivisuutta, vaikka tietoteoreettisesti tähän ei olekaan perusteita (Tervonen 1986, 112; ks. myös Pietilä 1995a, 49; Ridell 1990, 74).

Kaunokirjallisessa journalismissa sen sijaan mimeettinen aloitus on tyypillinen. Tiivistävän ja taustoittavan ”faktadiskurssin” alkaminen usein katkaisee jutun narratiivin. Myös ”Myrskyn silmässä” alkaa voimakkaalla mimeettisellä tapahtumakuvauksella. Tekstissä on pitkiä dokumentoivia jaksoja, joissa näkyy toimittaja-kertojan läsnäolo ja jotka ovat sidottuja tapahtuma-aikaan ja paikkaan. Välissä taas on pitkiä, etäisiä jaksoja, joissa toimittaja-kertoja analysoi, tulkitsee ja arvioi tapahtumia antamatta useinkaan kovin selviä lähteitä tai perusteluja väitteilleen. Ulkona olevia mielenosoittajia kuvataan selvästi mimeettisemmällä otteella kuin sisätiloissa pidettävää konferenssia, jota esite-tään enimmäkseen diegeettisinä yhteenvetoina. Tämä ei kuitenkaan anna konferenssin diegeettiselle kuvaukselle tärkeämmän tai virallisen tekstin stigmaa, vaan päinvastoin – konferenssi-puheiden referoinnissa on yliolokaisia ja epäluuloisia sävyjä:

Kokouksen yhtenä pääteemana kerrottiin olevan ”vuoropuhelu kansalaisjärjestöjen kanssa”. Toimittajille lyötiin rumpua köyhyyden puolittamisesta ja talousjärjestöjen avoimuuden lisäämisestä. Vähemmän mainostettiin kovempia tavoitteita, kuten öljymarkkinoiden vakauttamista tai euron kurssin laskun pysäyttämistä.

Diegeettistä kerrontaa voidaan siis käyttää paitsi tukemaan kerrottavaa asiaa ja sen totuusarvoa, myös horjuttamaan raportoitavan informaation valtaa.

Itse asiassa ”Myrskyn silmässä” -jutussa – päinvastoin kuin tyypillisessä uutisessa – mimeettisellä esityksellä on eniten totuusarvoa, ja diegeettisen esityksen tulkintaluonne korostuu. Mistä tämä johtuu? Ensinnäkin voimakkaasti osallistuva ja mimeettinen aloitus luo koko tekstiin niin henkilökohtaisen leiman, että uutisiin kuuluva ”kaikkietävyyden” tai objektiivisuuden illuusio ei enää toimi; korostuu, että kaikki informaatio on näkökulmasidonnaista. Kerran niin vahvasti osallistunut toimittaja-kertoja ikään kuin menettää mahdollisuutensa muuttua myöhemmin uskottavaksi näkymättömäksi, ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Markku Lehtimäki (2007) jakaa 1960- ja 1970-lukujen amerikkalaisesta kaunokirjallisesta journalismista poimimansa esimerkkikertojat näkymättömiin ja osallistuviin todistaja-kertojiin. Näitä termejä käyttäen voidaan todeta, että jutun aloittanut osallistuva todistaja-kertoja pyrkii kesken tekstin siirtymään näky-

mättömän todistaja-kertojan rooliin.⁷

”Näkymättömyys” on journalistisessa esittämisessä ylipäättään aina problemaattista; kuten Daniel Lehman (1997, 50) on todennut, ei-fiktiiviset kertojat ovat periaatteessa aina personoituja ja osana kerrottua maailmaa, eli joutuvat toimimaan sen ehdoilla. Ei-fiktiivinen kertoja ei voi tunkeutua toisen ihmisen ajatuksiin. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö ei-fiktiivinen kertoja voisi *esittää* kerrontatekniikan avulla pystyvänsä siihen; toimittaja-kertoja voi esimerkiksi kirjoittaa reportaasin historiallisen presensin muodossa ja rekonstruoida siihen päähenkilön ajatuksia sen perusteella, miten päähenkilö on ne hänelle haastattelussa kertonut. Uskottavuuden säilyttämiseksi toisen henkilön ajatusten kuvaaminen tulee Lehtimäen (2007, 242) mukaan perustaa ”joko todistusaineistoon (haastatteluihin, kirjeisiin, päiväkirjamerkintöihin, todistajanlausuntoihin) tai tekijä-kertojan spekulointiin seuraavalla tavalla: ’on mahdollista, että henkilö ajatteli näin...’”. ”Myrskyn silmässä” -jutun toimittaja-kertoja esittää diegeettisissä kerrontaosuuksissa ajoittain sellaisia väitteitä, joiden todenperäisyydestä on mahdotonta vakuuttua. Esimerkiksi seuraavassa otteessa toimittaja-kertoja kertoo sujuvasti eri ihmisyhmien peloista, vihasta ja kammosta tavalla, joka poikkeaa sekä perinteisistä faktajournalismin esitystekniikoista että edellä mainituista todistusaineiston esittämisen vaatimuksista ei-fiktiivisessä kerronnassa:

Hyvinkoulutetut ja kielitaitoiset aktivistit eivät pelota Prahaan kokoontunutta kongressiväkeä. Kongressiväki pelkää juuri niitä, jotka eivät edes tiedä mitä IMF tarkoittaa tai Maaailmanpankki tekee – mutta vihaavat yhtä kaikki. He kammoavat huppupäitä, jotka illan pimetessä hajottavat McDonald’sin, Kentucky Fried Chickenin ja Dunkin’ Donutsin ikkunat, kun eivät enää muuta keksi.

”Pelastuksena” on yleistys; kongressiväen kokoisen ihmismassan yhteisistä tunteista puhuminen on helppo tunnistaa tulkinnaksi. Yhtä kaikki, tulkitessaan suvereenisti tapahtumia, omaksuessaan vierasta puhetta omaan puheeseensa ja häivyttäessään lähteiden jälkiä toimittaja-kertoja asettuu autoritääriin rooliin; hän ottaa tarinan haltuunsa, nousee ikään kuin kertomuksensa yläpuolelle.⁸ Olen toisessa yhteydessä (Lassila-Merisalo 2007, 116) eritellyt kertojien asennoitumista henkilöjutun päähenkilöä kohtaan ja todennut, että autoritäärinen kertoja on luonteeltaan ”fiktiivisin” (so. lähestyy ilmaisutavaltaan klassisen realistisen romaanin kerrontatapaa).⁹

Eri suunnilta tarkastellen autoritäärinen kerronta alkaa näyttäytyä varsin paradoksaalisissa valossa. Uutisen faktadiskurssissa ”kaikkietäältä”¹⁰ vaikuttava kerronta edustaa faktuaalisinta ja uskottavinta ääntä. Kaunokirjallisen journalismin ei-fiktiivisessä diskurssissa autoritäärinen esiintyvä kertoja sen sijaan vaikuttaa muodoltaan erityisen fiktiiviseltä, ja tämä vaikutelma voi herättää lukijassa epäilyksiä sisällön totuusluonteesta. Diegeettinen ja mimeettinen esittäminen voivat siis palvella uutisessa ja ei-fiktiivisessä tekstissä jopa päinvastaisia tarkoituksia.

Vieraan puheen esittäminen

Tarkastelen tutkimuskohteena olevaa tekstiä vielä puheen esittämisen tyypittelyn avulla saadakseni vertailukohtaa fiktiolle ominaisiin esittämisen keinoihin. Brian McHalen (1978, 258–259) asteikko pohjaa Grunwaldin tavoin platonilaiseen mimesis-diegesis-jaotteluun, mutta kuuluu kirjallisuudentutkimuksen alueelle. Asteikko liikkuu seitsemänportaisesti diegeettisestä mimeettiseen. Esittelen sen lyhyesti ”Myrskyn silmässä”-jutusta poimimieni esimerkkien avulla. Esimerkit eivät ole tyylipuhtaita, mutta osoittavat hyvin tekstin kerronnallista monimuotoisuutta.

Diegeettinen yhteenveto. Pelkkä tieto siitä, että jotakin on puhuttu; mitä ja miten, sitä ei kerrota. Tällainen raportoitu puhe on samalla tasolla kuin minkä tahansa sanattoman tapahtuman raportointi.

Mellakoijat puhuvat keskenään englantia, sillä sekava joukko on lähes yhtä kansainvälinen kuin koko muukin mielenosoitus.

”Epäpuhtaampi” diegeettinen yhteenveto. Keskustelun aiheet nimeävä yhteenveto puheesta.

Seison vähän syrjemmällä, kun olkaani koputtaa hyvin nuori brittityttö ja pyytää ottamaan valokuvan itsestään.

Epäsuora sisällön parafrasi eli epäsuora esitys. Puheen sisältö välitetään, mutta ei sen alkuperäistä tyyliä eikä muotoa.

Hän huutaa mustan huivinsa takaa, että minun pitäisi auttaa eikä vain tuijottaa.

Epäsuora, jossakin määrin mimeettinen esitys. Epäsuoran esityksen muoto, joka jäljittelee alkuperäisen puheen tyyliä.

Pohjoiseurooppalaiset ajattelevat, että kyllä me osataan käyttäytyä, mutta entäs nuo etelän kuumakallet.

Vapaa epäsuora esitys. Epäsuoran ja suoran esityksen sekamuoto, josta puuttuu johdoverbi ja että-konjunktio, jossa suoran esityksen aikamuoto korvautuu epäsuoran esityksen aikamuodolla, persoonapronominit muuttuvat kolmanteen persoonaan ja deiktiset ilmaukset säilyvät kuten suorassa esityksessä.

Mielenosoitusten aattoiltana, maanantaina 25. syyskuuta, kongressikeskuksen yläkerrosten ikkunoista kurkitaan melkein pettyneinä, ei vielääkään mitään.

Suora esitys. Sitaatein esitetty puhe. Vaikka tämä on mimeettisin puheen esittämisen muoto, sekin on aina jollakin tavalla tyyliä alkuperäisestä.

”Tuli mielettömän hyvä olo”, lettipäinen tyttö huokaa.

Vapaa suora esitys. Suoran esityksen variaatio, suora esitys ilman ortografisia merkkejä. Tyypillinen ensimmäisen persoonan sisäisen monologin muoto. Vapaan suoran esityksen käyttö ei-fiktiivisessä tekstissä edellyttää toimittaja-kertojan ja henkilön näkökulmien tiivistä yhteen sulautumista, joka tyypillisesti saavutetaan syvällisellä haastattelulla.¹¹ ”Myrskyn silmässä” -jutussa ei ole käytetty vapaata suoraa esitystä. Havainnollistaakseni kuitenkin journalistisessa tekstissä käytettyä vapaata suoraa esitystä otan esimerkin Miira Lähteenmäen toisesta jutusta ”Itsensäpaljastaja”, joka on henkilökuvana näyttelijä-laulaja Samuli Edelmannista.

Oonko mä yksin täällä? Samuli huhuilee. Helvetti, mä oon yksin täällä. (Lähteenmäki 2000a.)

Uutisissa esitetään perinteisesti yleiskieliseksi stilisoitua, julkilausuttua puhetta sellaisenaan tai referoituna. Epäsuora esitys ja suora esitys ovat tyypillisimpiä vieraan puheen esittämisen muotoja, kun taas esimerkiksi vapaa suora esitys tai alkuperäisen puheen tyyliä jäljittelevä epäsuora, jossakin määrin mimeettinen esitys eivät kuulu uutisen tyyliin.

Vapaa epäsuora esitys (VEE) on ollut kirjallisuudentutkijoiden erityisen mielenkiinnon kohteena, ja sen esiintymistä journalistisissa teksteissä on myös tutkittu (ks. esim. Pietilä 1995b, Redeker 1996). Gisela Redekerin (emt. 222) mukaan VEE:tä käytetään sanomalehti uutisissa monin tavoin, eikä sen käyttö edellytä henkilön ajatuksien suoraa välitöntä esittämistä. Redeker esittää tutkimusaineistoonsa kuuluneiden sanomalehden uutis- ja politiikan sivujen reportaasien perusteella, että ilmeisin tapa, jolla sanomalehtien VEE poikkeaa perinteisestä kaunokirjallisesta VEE:n määritelmästä on se, että aikamuoto ei vaihdu presensistä imperfektiin:

Aikamuodon vaihtuminen on harvinaista poliittisista väittelyistä kertovissa raporteissa, sillä alkuperäisen puhujan nykyhetki yleensä sisältää oletetun lukijan nykyhetken, ja siirtymä menneeseen aikamuotoon tuottaisi usein tarkoitamattomia tulkintoja. (Emt. 228.)

Redeker ehdottaa, että VEE:tä voidaan ajatella esiintyvän laajalla skaalalla, jonka toisessa päässä on perinteinen kaunokirjallinen käyttö ja toisessa päässä käyttö esimerkiksi reportaaseissa, joissa VEE sallii kirjoittajan kertoa mitä on sanottu ja samalla ottaa implisiittisesti kantaa asiaan. Redekerin mukaan vaihdettu aikamuoto luo etäisyyttä kirjoittajan ja lainatun puheen välille, kun taas VEE ilman vaihtuvaa aikamuotoa yleensä ehdottaa lähteen sanoman implisiittistä hyväksyntää. (Emt. 232.)

”Myrskyn silmässä” -jutussa on kaiken kaikkiaan varsin vähän puhetta, ja sen myötä vähän myös potentiaalisia VEE:n paikkoja. Edellä olevaan listaan poimin esimerkiksi lauseen, jossa *kongressikeskuksen yläkerrosten ikkunoista kurkitaan melkein pettyneinä,*

ei vieläkään mitään, joka ei sisällä McHalen luettelossa esitettyjä lingvistisiä piirteitä. Lukijalle jää epäselväksi, mihin toimittaja perustaa kurkkijoiden pettymyksen. Toimittaja-kertoja tietää, että kongressin osallistujat odottavat paikalle mielenosoittajia, koska asiasta on puhuttu tiedotusvälineissä jo etukäteen, ja osallistujat ovat kokeneet monenlaisia turvajärjestelyjä. Näkeekö toimittaja-kertoja kurkkijoiden katseissa ”melkein pettymystä”? Kuuleeko hän heidän ehkä keskustelevan aiheesta? Vai käyttääkö toimittaja-kertoja taiteilijan vapautta ja luo pettymyksen tunteen ilman konkreettisia perusteita? Tekstin perusteella lukija ei voi tätä tietää. Seuraava ote perustuu todennäköisemmin toimittaja-kertojan kuulemaan keskusteluun:

Porukka alkaa valua kohti rauhanaukiota. Vielä ehtii käydä kahvilla ennen hetkeä.

Koska haastattelumateriaali on ”Myrskyn silmässä” -jutussa hyvin vähissä, VEE:täkin käytetään jutussa raportoimaan persoonattomia, yleisiä puheita, joiden sanojaakaan ei ole välttämättä täsmennetty (passiivimuoto *ikkunoista kurkitaan*, epä määräinen subjekti *porukka*). Tämä osoittaa jälleen toimittaja-kertojan oman roolin ja tulkinnan merkitystä tekstissä; toimittaja-kertoja tunkeutuu tarpeen mukaan kongressiväen, kaupunkilaisten tai poliisien ”nahkoihin” ja adaptoi heidän puhettaan ja ajatuksiaan omaan esitykseensä, mutta yksilöiden väliseen vuorovaikutukseen perustuvaa näkökulmien sulautumista ei jutussa ole.

Edellä oleviin otteisiin ei sisälly myöskään Redekerin kuvailemaa implisiittistä kannanottoa. Redekerin ehdotus kannanotoista ei ehkä pädekään niin hyvin kaunokirjalliseen journalismiin, koska siinä eksplisiittisemmät kannanotot ovat sallittuja. Siten mahdollisesti käytetyn VEE:n merkityskin on jossakin muualla. VEE:tä ei-fiktiossa tutkinut Phyllis Frus (1994, 51) näkee sen tekniikkana, joka rohkaisee lukemaan tekstiä tavalla, joka tuottaa ”kaunokirjallisen efektin”. Ja kuten Veikko Pietilä (1995b, 121) on todennut, uutisessakin käytetään erilaisia puheen esittämisen tekniikoita myös yksinkertaisesti tekstin elävöittämisen tarkoituksessa.¹²

Alkuperältään epäselvää raportointia on myös seuraavassa otteessa:

Pitkä mohikaanipäinen poika paiskoo katukiven palasta asfalttiin tehdäkseen paremmin kouraan sopivia heittoaseita. Hän huutaa mustan huivinsa takaa, että minun pitäisi auttaa eikä vain tuijottaa.

Toimijan intention esittäminen preesensmuodossa finaalityyppisellä *tehdäkseen* ei ole tyypillistä journalistisen kertojan ilmaisua, koska esitysteknisesti se implikoi pääsyä henkilön tajuntaan. Esitystekniikan käytön oikeutukseksi toki riittää se, että toimittaja-kertoja seuraa pojan toimintaa sen aikaa, että voi itse havainnoida mihin tämä käyttää hakkaamiaan katukiven palasia. Tekstissä on myös kohtia, joissa käy selvemmin ilmi, että informaation alkuperä on jossakin toimittaja-kertojan oman havainnoinnin

ulkopuolella, mutta lähdettä ei nimetä.

Puheiden mukaan sinisiin menevät kommunistit ja anarkistit ja keltaisiin ne, jotka ”haluavat saada turpaansa”.

Luotiliivejäkin on kuulemma jaettu halukkaille.

Etukäteen arveltiin, että aggressiivinen tsekkipoliisi voi provosoida mielenosoittajia.

Ilmaisuilla *puheiden mukaan, kuulemma*, ja epämääräisellä passiivimuodolla *etukäteen arveltiin* kertoja paljastaa sanomansa jonkinasteisen epäluottavuuden ja näkökulmasidonaisuuden. Tällaiset ilmaukset eivät kuulu uskottavaksi tarkoitettujen uutisten tyyppilliseen ilmaisuperttuaariin. Perinteisessä uutisessa on epävarmojen asioiden ohella myös faktoina pidetyt asiat usein tapana laittaa ulkopuolisten lähteiden nimiin (ks. esim. Tuchman 1978, 82–103). Toisaalta Jaana Hujanen (2001) on kiinnittänyt huomiota vuosituhannen vaihteen ulkomaan uutisoinnissa esiintyneeseen epävarmuuteen ja pohtii, mitä sen osoittaminen tekee uutisen uskottavuudelle. ”Voihan ajatella, että kertoessaan lukijalle faktojen epävarmuudesta journalismi antaa samalla ymmärtää, että *se yleensä* kertoo tosiasioita ja haluaa ja osaa arvioida käyttämiensä lähteiden tarjoamaa uutisaineistoa.” (Hujanen 2001, 60, kurssiivi lisätty.)¹³

McHalen puheen esittämistapojen tyyppittely auttaa tunnistamaan ei-fiktiiviselle esittämiselle tyyppillisiä ongelmakohtia tekstissä: mitä vaikeammin asiat ovat todennettävissä, sitä problemaattisempaa niiden esittäminen on. Millaisia ongelmia liittyy esimerkiksi ensimmäisen persoonan sisäisen monologin käyttöön ei-fiktiivisessä tekstissä? Toisaalta voidaan pohtia, kuinka paljon esitysmuoto lopulta kertoo raportoidun asian faktuaalisuudesta. Mikä esimerkiksi takaa sen, että tuoreeltaan raportoitu suora esitys olisi sisällöltään faktuaalisempi kuin haastateltavan muistojen perusteella rekonstruoitu ajatuspuhe kahta kuukautta myöhemmin?

Rajansa tiedostava subjekti

”Myrskyn silmässä” -tekstin kerronta poikkeaa monin edellä todetuista tavoin perinteisen faktajournalismin tyylistä. Kukaan ulkopuolinen toimija ei pääse tekstissä ”faktadiskurssia” esittävään erityisasemaan lukuun ottamatta Seija Kinniä, joka jutun ainoana toimijana esitellään koko nimellään ja tittelillään – mutta hänkin pääsee ääneen vain yhden lyhyen repliikin verran. Ulkopuolisten toimijoiden sijasta tärkeimpään rooliin nousee toimittaja-kertoja itse, joka myöntää avoimesti epävarmuutensa raportoidessaan kuulopuheita tai arveluja, mutta toisaalta korostaa omaa erityisyyttään osoittaessaan huomaavansa pettymyksen, jota *uteliaille toimittajille ei näytetä*. Toimittaja-kertojaan sopii hyvin Lehtimäen kuvaus, jonka mukaan ”uudemman luovan journalismin käytäntöihin kuuluu sellainen itsensä tiedostavuus, joka sekä korostaa todistaja-ker-

tojan subjektiivisuutta että tiedostaa omat tavoitteensa ja rajansa” (Lehtimäki 2007, 242).

Toisaalta tekstissä esitetään ”totena” jokseenkin kyseenalaisia asioita. Kenen maailmankuvaa edustavat esimerkiksi sellaiset yleistävät virkkeet kuin *tsekit ovat ylpeitä siitä, että kun he kymmenen vuotta sitten kaatoivat kommunismin, ei yksikään ikkuna rikkoutunut tai silti suurin osa tsekeistä ei näe Maailmanpankkia tai McDonald’sia imperialismiin kaubuna, vaan osoituksena vapaudesta, joka on vielä tuore ja makea*. Näiden ajatusten lausujasta ei anneta vihjeitä. Monimiljoonaisen kansan tasolla tehtävät yleistyksiset on lukijan helppo huomata yleistyksiksi, mutta entä kun käytetään suvereenia autoritääristä kerrontaa tilanteissa, joissa lukija ei saa yhtä selviä vihjeitä kerronnan ”epäluotettavuudesta”?¹⁴ Silminnäkiyyteen perustuva todistava kerronta voi Lehtimäen (emt. 256) mukaan saada lukijan pohtimaan esitettyjen väittämien todenperäisyyttä ja luotettavuutta sekä todistaja-kertojan asennetta kerrottavaa kohtaan. Todistelun ja dokumentoinnin tapojen erittelyyn ja analysointiin tarvitaan työkaluja, joissa on herkkyyttä informaation alkulähteen ja sen uskottavuuden tunnistamiseksi monimutkaisistakin kerrontarakenteista. Koska journalismin kentälle kuuluva teksti lähtökohtaisesti esittää väitteitä todellisuudesta, on väitteiden esittäjän ja luonteen selvittäminen paitsi eettistä, joissakin tilanteissa oikeudellisistakin syistä tärkeää.¹⁵

Artikkelini lopuksi hahmottelen ”Myrskyn silmässä” -tekstin tarjoamaa sisäislukijan paikkaa edellä esittelemieni näkökulmien avulla. ”Implisiittisen tekijän” eli sisäistekijän käsite on peräisin Wayne C. Boothilta (1961). Se on konstruktio, erillään sekä todellisesta kirjailijasta että kertojasta. Kun teos herättää kysymyksen siitä, kuka on ”oikeassa” tai miksi asiasta puhutaan siten kuin puhutaan, on kyse sisäistekijästä. Sisäistekijä on arvojärjestelmä teoksen etiikan ja estetiikan takana (Lehtimäki 2005, 98). Vastaavasti sisäislukija voidaan konstruoida tekstistä esimerkiksi sivistystasoltaan ja maailmankuvultaan tietynlaiseksi henkilöksi (ks. esim. Chatman 1978, 149–151; vrt. Herman 2002, 332).

Risto Kuneliuksen (1993, 34) mukaan uutisjournalismista puhuttaessa on luontevaa ajatella, että sisäistekijä ja -lukija ovat luonteeltaan geneerisiä ilmiöitä, silloinkin, kun ”teksti kommunikoi enemmän genererajoja rikkomalla kuin niitä uusintamalla” (ks. myös Ridell 1992, 47). Uutiset Kuneliuksen mukaan ennemmin häivyttävät omaa geneeristä rooliaan kuin käyttäisivät sitä hyväkseen. Hän on kuvannut ns. kovan uutisen ominaisuuksia neljästä näkökulmasta: sisällön, kielen, rakenteen ja kerronnan. Kukin näistä näkökulmista rakentaa tietynlaista geneeristä luenta-asemaa, joka lukijalle on tarjolla. Yhteen koottuna kovan uutisen genren rakentama sisäislukijan paikka on Kuneliuksen kuvauksessa melko synkkä:

Meitä puhutellaan uutisissa tärkeistä asioista, joiden tärkeyteen me uskomme, sisällöllisesti melko tyhjinä (melkein historiattomina ja muistittomina).

Lukijoina haluamme nähdä maailman konkreettisesti (sormella osoitettuna?), olemme käsitteelliseltä kompetenssiltamme heikohkoja ja tarvitsemme tulkinta-apua. Olemme melko kärsimättömiä, arvostelukyvyttömiä ja melkein irrationaalisuuteen taipuvaisia, ailahtelevia olioita. Viimein 'tärkeät' ja 'yleisesti merkittävät' asiat, joista uutiset kertovat, on tehty uskottaviksi, mutta – nurinkurista kyllä – ne eivät kuulu samaan maailmaan meidän kanssamme. (Kunelius 1993, 43.)

Uutisdiskurssi esittää itsensä perinteisesti faktuaalisena ja uskottavana. Toisaalta uutiset on todettu vaikeasti kritisoitaviksi, suljetuiksi teksteiksi, joissa ei ole tarttumapintaa; uutisesta on esimerkiksi vaikea päätellä, mitä toimittaja on jättänyt jutustaan pois ja millä perusteella (ks. esim. Sirkkunen 1996, 71).

Kuneliuksen kuvaileman uutisen sisäislukijan rinnalla ”Myrskyn silmässä” -jutun lukijaa voisi luonnehtia ensinnäkin *Image*-lehden kohderyhmällä, joka on jutun julkaisun aikaan ollut popkulttuuriorientoitunutta, korkeasti koulutettua ja urbaania nuorta aikuisväestöä.¹⁶ Yksittäisen jutun sisäislukijaa voi kuvailla motivoituneeksi (juttu on verrattain pitkä) ja yleissivistyneeksi, kompetentiksi ajattelijaksi, jolla on lukutaitoa moniselitteisen tekstin tunnistamiseen ja tulkitsemiseen. Tekstissä rikotaan faktajournalismin konventioita monin tavoin; esimerkiksi toimittaja-kertojan subjektiviteetin korostaminen, virallisten lähteiden vähyys, epävarmuuden osoittaminen ja raakojen yleistyksien tekeminen siirtävät tulkintavastuuta lukijalle. Sisäislukija ei ole auktoriteettiirippuvainen eikä odota yhdenmukaista maailmankuvaa ja yhtä totuutta.

Mikä funktio on sitten fiktiosta lainattujen kerrontatekniikoiden käytöllä lehtijutussa? Uutisjournalismin verrattuna kaunokirjallisen journalismin hyveeksi esitetään usein pyrkimys eettisempään ja totuudenmukaisempaan kerrontaan (ks. esim. Hartsock 2000, 41–79). Joidenkin näkemysten mukaan faktojen ymmärtäminen suoraan edellyttää, että sekä tekijä että lukija sitoutuvat tekstiin tunnetasolla (emt. 180).

Silloinkin kun tapahtuma on historiallisesti dokumentoitu tosielämän draama – katastrofi, sota, murha – sen aito ja syvä kuvaaminen vaatii persoonallisen, omakohtaisesti koetun näkökulman. Tuollainen näkökulma ei luo tapahtumaa (fiktio tavoin), mutta se antaa lukijalle mahdollisuuden kokea sen inhimillisenä kertomuksena. (Lehtimäki 2007, 257.)

Prahan mielenosoitus ei ehkä täytä tosielämän suuren draaman mittasuhteita, mutta Lehtimäen toteamus pätee nähdäkseni yhtä lailla tähän tekstiin. Massiivisesta mielenosoituksesta saa epäilemättä välitettyä monipuolisemman ja kuvausvoimaisemman käsityksen, kun toimittaja-kertoja on jalkautunut itse tapahtumien keskelle ja kuvailee näkemäänsä ja kokemaansa. Varsinaisten haastattelujen sivuuttaminen palvelee toimittaja-kertojan roolia tarkkailijana ja todistajana. Minämuotoinen kerronta, itserefleksiiviset viittaukset omaan toimittajuuteen ja pressikorttien puristamiseen, ja rohkeasti kirjoitetut tulkinnat ja yleistyksiset korostavat tekstin tehtyä luonnetta; juttu ei esitä jyhkeitä totuusväittämiä vaan persoonallisen, pohdiskeluvan silminnäkijäkokemuksen.

Irtisanoutuminen uutiskerronnan konventioista sallii maailman järjestämisen tavalla, joka antaa lukijalle työkaluja valita, hyväksyäkö esitys tai sen osia osaksi omaa maailmankuvaa vai ei, ja millä perusteilla.

Viitteet

¹ Kaikki artikkelissa esitetyt tekstilainaukset ovat tästä lehtijutusta, ellei erikseen mainita.

² Termit eivät ole yksiselitteisiä; esim. John Hartsock (2000, 4–5) on laskenut kolmattakymmenettä termiä, joilla viitataan enemmän tai vähemmän samaan kirjoittamisen muotoon. Tässä ei-fiktio käsitetään yläkäsitteenä, jonka alle sopii esimerkiksi kaunokirjallisen journalismin lajityyppi (ks. esim. Lehtimäki 2007, 240–242; ei-fiktiivisen romaanin käsitteen ensimmäisistä käyttäjistä Suomessa ks. esim. Mäkinen 1990).

³ Valokuvaaja on Milka Alanen, mutta jätän kuvat tässä yhteydessä tilanpuutteen vuoksi analyysin ulkopuolelle. Kuvat antaisivat runsaasti lisää sisältöä etenkin jutun todistusluonteen analysointiin; kuvien dokumenttivoima on tunnetusti vahva.

⁴ Ridellin ja Tammen välinen debatti äityi paikoitellen hyvinkin kiihkeäksi. Ridell (1992, 45) kirjoitti: ”Jakamalla tekstin tutkimuksen kentän ’kirjallisuudentutkimuksen puoleen’ ja sen ’ulkopuoleen’ Tammi -- antaa ymmärtää, ettei ’ulkopuolisilla’ olisi asiaa kirjallisuustieteen (ja kirjallisuustieteellisen narratologian) reviirille, jolla hän itse määrittelee narratologian uusia haasteita” (Tammi 1993, 2). Sitten Tammi oli tarkastajana Ridellin lisensiaatintyössä ja totesi lausunnossaan: ”Oma positioni Ridellin työn suhteen on erikoinen, sillä sen lisäksi että olen työn tarkastaja olen myös yksi tutkimuskohteista ja vieläpä jokseenkin kriittisesti käsitelty --” (mt.) Tammi kritisoi Ridellin kirjallisuustieteellistä soveltamista muun muassa seuraavasti: ”Kirjallisuustieteen osa Ridellin käsittelyssä on kuin vanhan ratsun – tai sanokaamme aasin – jota tekijä kannustaa ja rasittaa päästäkseen mahdollisimman pitkälle, mutta kulkuneuvon uupuessa hän jättää sen siekailematta.” (Emt.) Kansainvälisemmässä kontekstissa Tammi myötäilee Dorrit Cohnin näkemyksiä fiktion erityisyydestä (ks. esim. Cohn 2006).

⁵ Esa Reunanen (2003, 165) toteaa, että vaikka faktateksteissä sisäistekijän/tekijän ja kertojan operointi on useimmiten keskenään johdonmukaista, erottelun tekeminen on kuitenkin tarpeellista tämän johdonmukaisuuden tai toisaalta (esim. ironian tapauksessa) sen rikkoutumisen tunnistamiseksi. Olen samaa mieltä, mutta perustelen silti tekijän ja kertojan samastamisen nyrkkiääntöä faktatekstissä arkijärjellä: esimerkiksi oikeudessa kunnianloukkauksesta syytetty toimittaja ei voi puolustautua sanomalla ”en se minä ollut, vaan kertoja”. Kaiken kaikkiaan pelkkä asetelma ”tekijä = kertoja vai tekijä ≠ kertoja?” ei vielä kykene tarttumaan niihin tapoihin joilla tekijä esiintyy ei-fiktiivisessä tekstissään, ja niiden vaikutuksiin esim. eettisellä tai ideologisella tasolla.

⁶ Muina aloitustapoina Grunwald luettelee kerronnallisen uutisen, yhteenvedon, lainaukset ja raportit, mielipiteet, metaforat, metonymiat, toiston ja luonnehdinnan. Hän pitää kerronnallista uutista (”narrated news”) tai pehmeää uutista (”soft news”) merkittävänä osoituksena siitä, että uutisissa käytetään monia erilaisia kerronnallisia tekniikoita, jotka osoittavat kertojan persoonallista luonnetta ja osallisuutta aiheeseen. Tämä voi ilmetä jopa mimeettisinä esityksinä uutisen aloituksessa. (Grunwald 2005, 77.) Tässä kohtaa voi olla jo aiheellista kysyä, onko syytä puhua uutisesta lainkaan? Kumpi määrittää uutista enemmän, sisältö vai muoto, ja millä normeilla?

⁷ Uutisen näkökulmasta katsoen ”oikea” ääni on anonyymi, näkymätön kertoja, mutta esimerkiksi kertoessaan kysyneensä poliitikko X:ltä jotakin uutisen kertoja muuttuu toimijaksi, joka lähestyy toimittajan persoonaa. Esa Reunanen (2003, 167) toteaa, että ”-- uutisessa kertojan ääni voi liukua journalistiselta subjektilta persoonalliselle toimittajalle, mutta samalla myös kerronnan status muuttuu: uutiskerronnan yleispätevyys taipuu erityiseksi ja yksittäiseksi. Tällainen liukuma voi jo horjuttaa tekstin asemaa uutisena.”

⁸ Kerronnan tasoista ks. Rimmon-Kenan (2002, 96); Genette (1980, 229).

⁹ Jaoin 60 henkilöjutun tutkimusaineistosta erottuvat kertoja-asenteet seitsemään kohtaan sen perusteella, miten niissä siirrytään faktuaalisesta esittämisestä fiktiivisten kerrontatekniikoiden käyttöön. Asenteet ovat neutraali, analyttinen, empaattinen, ”buddy”, kunnioittava, röyhkeä ja autoritääriäinen. Termi autoritääriäinen viittaa toimittaja-kertojan rooliin tekstin tekijänä, luojana, ja tekstin tehtyyn luonteeseen. (Lassila-Merisalo 2007.)

¹⁰ Kaikkietävyuden käsitteen huolettomasta ja perustelemattomasta käytöstä ks. Culler (2004).

¹¹ Esimerkiksi toimittaja Panu Rätty on kertonut tekevänsä keskimäärin neljä haastattelua päähenkilöstään: ”Ensimmäinen haastattelu tapaa mennä luottamuksen synnyttämisessä ja perustietojen täydentämisessä. Usein vasta toisessa tai kolmannessa istunnossa päästään ohi kliseiden, yksilölliseen ihmiseen asti.” (Rätty 1998, 142) Näin syvälinen perehtyminen henkilöön tekee toimittaja-kertojan ja päähenkilön näkökulmia yhteen sulauttamisesta ymmärrettävästi helpompaa kuin tavanomainen journalistinen haastattelukäytäntö.

¹² Kaunokirjallisissa journalismissa vapaa epäsuora ja vapaa suora esitys voivat myös osoittaa lehden/toimittajan statusta; mitä merkittävämpi haastateltava, sitä suurempi ”kunnia” on, jos toimittaja saa luvan sulauttaa haastateltavan näkökulman omaansa. Tällä voidaan pyrkiä erottumaan muista lehdistä ja lisäämään jutun myyntiarvoa.

¹³ Uutisvälitys on uusien mediamuotojen myötä nopeutunut niin paljon, että epävarmojen tietojen varassa toimiminen ja niille kelvollisten esitysmuotojen löytäminen ovat akuutteja kysymyksiä. Ammatillisen itsesääntelykoodiston *Journalistin ohjeiden* tuoreimpaan versioon (2005) lisättiin kohta: ”Uutisen voi julkaista rajallistenkin tietojen perusteella. Raportointia asioista ja tapahtumista on syytä täydentää, kun uutta tietoa on saatavissa. Utistapahtumia on pyrittävä seuraamaan loppuun saakka”. Tämä kielii reagoimisesta uutisvälityksen nopeutumiseen. Hiukan lennokkaammin tulkiten pykälän voi nähdä myös eräänlaisena myöntymisenä postmodernin sirpaleiseen maailmankuvaan; ehkä enää ei tarvitse edes ylläpitää ihannetta, jonka mukaan voisi pyrkiä kerralla kaikenkattavaan ja koherenttiin maailman esittämiseen, koska ymmärretään, ettei se ole ihanteena realistinen?

¹⁴ Kerronnan epäluotettavuudesta faktadiskursseissa ks. esim. Krogh Hansen (2005).

¹⁵ Joitakin ns. keltaisen lehdistön edustajia lukuun ottamatta suomalainen journalismi pyrkii totuudenmukaiseen ja eettiseen tiedonvälitykseen. Tämän apuna ovat esimerkiksi journalismin itsesääntelyelin Julkisen sanan neuvosto sekä koodisto *Journalistin ohjeet*. Suomalaisessa journalismissa koetellaan kuitenkin eettisyyden rajoja yleensä muilla tavoilla kuin fiktiosta lainattujen keinojen käytöllä; kaunokirjallinen journalismi on meillä melko vähäistä ja esitystavoiltaan yleensä lähellä ns. normaalijournalismia (ks. esim. Lassila-Merisalo 2005, 30).

¹⁶ Vuonna 2000 Imagen lukijoista 39 prosentilla oli ylempi korkeakoulututkinto. 46 prosenttia lukijoista asui pääkaupunkiseudulla ja 45 prosenttia muissa yliopistokaupungeissa. (Image tilaajarekisteri 2001; ks. myös Lassila-Merisalo 2007.)

Lähteet**Lehtijutut ja kaunokirjallisuus**

LÄHTEENMÄKI, MIIRA 2000A: Itsensäpaljastaja. *Image*. 7/2000.

LÄHTEENMÄKI, MIIRA 2000B: Myrskyn silmässä. *Image*. 8/2000.

MAILER, NORMAN 1968: *Yön armeijat. Historia romaanimuodossa – romaani historian tapaan. The Armies of the Night: History as a Novel/the Novel as History*. Suom. Eero Mänttari. Helsinki: Weilin Göös.

Tutkimuskirjallisuus

BOOTH, WAYNE C. 1961: *The Rhetoric of Fiction*. Chicago: University of Chicago Press.

CHATMAN, SEYMOUR 1978: *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca and London: Cornell University Press.

COHN, DORRIT 2006/1999: *Fiktio mieli. The Distinction of Fiction*. Suom. Paula Korhonen, Markku Lehtimäki, Kai Mikkonen ja Sanna Palomäki. Helsinki: Gaudeamus.

CULLER, JONATHAN 2004: Omniscience. *Narrative* 12:1, 22–34.

FRUS, PHYLLIS 1994: *The Politics and Poetics of Journalistic Narrative: The Timely and the Timeless*. Cambridge: Cambridge University Press.

GENETTE, GÉRARD 1980/1972: *Narrative Discourse. An Essay in Method. Discours du récit*. Transl. by Jane E. Lewin. Ithaca, New York: Cornell University Press.

GENETTE, GÉRARD 1990: Fictional Narrative, Factual Narrative. *Poetics Today* 11:4, 755–754.

GRUNWALD, EBBE 2005: Narrative Norms in Written News. *Nordicom Review* 26:1, 63–79.

HARTSOCK, JOHN C. 2000: *A History of American Literary Journalism. The Emergence of a Modern Narrative Form*. Amherst: University of Massachusetts Press.

HERMAN, DAVID 2002: *Story Logic. Problems and Possibilities of Narrative*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.

HUJANEN, JAANA 2001: Faktat pakenevat – pysykö uskottavaksi tehty uutinen pinnalla? *Mediatesti. Syyskuun yhdestoista*. Toim. Turo Uskali. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Mediainstituutti, 56–61.

Image tilaajarekisteri 2001.

Journalistin ohjeet 2005. 23.11.2004. <URL:<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htm>>.

KROGH HANSEN, PER 2005: When Facts Become Fiction: On Extra-Textual Unreliable Narration. *Fact and Fiction in Narrative: An Interdisciplinary Approach*. Ed. Lars-Åke Skalin. Örebro Studies in Literary History and Criticism 5, Örebro: Örebro University, 283–305.

- KUNELIUS, RISTO 1993: Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. *Tiedotustutkimus* 16:2, 33–45.
- LASSILA-MERISALO, MARIA 2005: ”Ja Pluto-Salmisenhan me jo tunnemmekin”. Kertojan havaittavuus henkilöjutussa Takapiru. *Tiedotustutkimus* 28: 4–5, 28–42.
- LASSILA-MERISALO, MARIA 2007: Friend or Foe? The Narrator’s Attitude towards the Main Character in Personality Stories. *Real Stories, Imagined Realities. Fictionality and Non-fictionality in Literary Constructs and Historical Contexts*. Eds. Markku Lehtimäki, Simo Leisti and Marja Rytönen. Tampere Studies in Language, Translation and Culture, Series A 3, 97–127.
- LEHMAN, DANIEL W. 1997: *Matters of Fact: Reading Nonfiction over the Edge*. Columbus: Ohio State University Press.
- LEHTIMÄKI, MARKKU 2005: *The Poetics of Norman Mailer’s Nonfiction: Self-Reflexivity, Literary Form, and the Rhetoric of Narrative*. Tampere: Tampere University Press.
- LEHTIMÄKI, MARKKU 2007: Todistaja-kertoja kaunokirjallisessa journalismissa. *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Toim. Heikki Kujansivu ja Laura Saarenmaa. Helsinki: Gaudeamus, 240–257.
- MCHALE, BRIAN 1978: Free indirect discourse: a survey of recent accounts. *PTL: A Journal for Descriptive Poetics and Theory of Literature* 3:2, 249–287.
- MÄKINEN, MARCO 1990: *Ei-fiktiivinen romaani*. Helsingin yliopiston yleisen kirjallisuustieteen, teatteritieteen ja estetiikan laitoksen monistesarja no 19.
- MÖRÄ, TUOMO 1999: *EU-journalismin anatomia. Mediasisältöjä muokanneet tekijät ennen kansanäänestystä 1994*. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, sarja 1 A 2.
- PIETILÄ, VEIKKO 1995A/1988: Narratologia ja uutisjournalismi: eräitä metodologisia huomioita. *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, sarja A 86, 42–54.
- PIETILÄ, VEIKKO 1995B/1993: On tämä aika kamala – ja kiehtova – peli! Uutinen ja vapaa epäsuora esitys. *Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos, sarja A 86, 109–129.
- PRINCE, GERALD 1991: Narratology, Narrative and Meaning. *Poetics Today* 12:3, 543–552.
- RAITILA, PENTTI & KUTILAINEN, TOMMI 2000: *Rasismi ja etnisyyt Suomen sanomalehdissä syksyllä 1999*. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja C 31. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- REDEKER, GISELA 1996: Free indirect discourse in newspaper reports. *Linguistics in the Netherlands 1996*. Toim. Crit Cremers ja Marcel den Dikken. Amsterdam: Benjamins, 221–232.
- RENVALL, MIKA & REUNANEN, ESA 1998: Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö. *Tiedotustutkimus* 21:3, 4–23.

REUNANEN, ESA 2003: *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun*. Tampere: Tampere University Press.

RIDELL, SEIJA 1990: *Miten uutinen 'puhuttelee'? Uutisen ja yleisön suhteen tarkastelua diskursiiviselta kannalta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 63/1990.

RIDELL, SEIJA 1992: Onko tällä lukijalla tekstiä? *Synteesi* 11:3, 45–55.

RIDELL, SEIJA 2005: Maankäyttöpeliä mediatilassa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 43:1, 28–48.

RIMMON-KENAN, SHLOMITH 2002: *Narrative Fiction. Contemporary Poetics*. Second edition. London and New York: Routledge.

RÄTY, PANU 1998: Henkilökuvaa ajan kuvana. *Journalismia! Journalismia?* Toim. Anu Kantola & Tuomo Mörä. Helsinki: WSOY, 137–150.

SIRKKUNEN, ESA 1996: Yksi uutinen – monta puntaria. Aivovoimistelua sanomalehti-uutisen ympärillä. *Sopulisilppuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Toim. Heikki Luostarinen, Ullamaija Kivikuru & Merja Ukkola. Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 61–82.

TAMMI, PEKKA 1992/1983: Kertoja tekstin hierarkkisessa rakenteessa. *Kertova teksti. Esseitä narratologiasta*. Helsinki: Gaudeamus, 9–26.

TAMMI, PEKKA 1993: *Lausunto FK, YTK Seija Ridellin tiedotusopin lisensiaatintyöksi tarkoitettusta tutkimuksesta Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa*. Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan tiedekuntaneuvoston kokouspöytäkirja 1/1994, julkaisematon.

TAMMI, PEKKA 1995: Uutinen ja fiktio. Kaksi metakriittistä huomautusta narratologian soveltamisesta journalistisiin teksteihin. *Proosan taiteesta*. Toim. Pirjo Ahokas, Otto Lappalainen, Liisa Saariluoma. Turku: Turku University Press, 369–390.

TERVONEN, ILKKA 1986: *Objektiivisuus ja informatiivisuus. Journalismin tiedollisten ominaisuuksien tarkastelua kahden käsitteen kannalta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 55/1986.

TUCHMAN, GAYE 1972: Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsmen's Notions of Objectivity. *American Journal of Sociology*, 77:4, 660–679.

TUCHMAN, GAYE 1978: *Making News. A Study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.